

Araştırma Makalesi/Research Article

Coğrafya Öğretmenleri İle Çalışılan Lisansüstü Tezlere İlişkin Betimsel Analiz¹

Descriptive Analysis of Graduate Theses Working with Geography Teachers

Âdem SEZER ² Mehmet DENİZ ³

Geliş/Received: 27.11.2020

Kabul/Accepted: 10.04.2021

Öz

Bu araştırmada Türkiye’de coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırma Türkiye’deki coğrafya öğretmenleri ile yapılan, Türkçe yayınlanan, YÖK tez merkezine kayıtlı ve erişime açık olan lisansüstü tezlerle, Mart 2020-Ağustos 2020 tarihleri arasında yapılan taramalarla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlılıklar çerçevesinde 12’si doktora 68’i yüksek lisans düzeyinde toplam 80 tez, araştırma verilerinin toplandığı dokümanlar olarak belirlenmiştir. Tezler amaç, yöntem, örneklem/çalışma grubunun sayısal ve coğrafi büyüklüğü, kullanılan veri toplama araçları açısından incelenmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından Excel ortamında geliştirilen veri toplama aracı ile toplanmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre tezlerde en çok coğrafya öğretmenin mesleki ya da kişisel özelliği incelenmiştir. İkinci sırada en çok ise coğrafya dersi öğretim programı araştırma amacı olarak belirlenmiştir. Tez çalışmalarında en çok tarama yöntemi kullanılmıştır. Tez çalışmalarında veri toplama aracı olarak en çok anketler kullanılmıştır. İncelenen tezlerin çoğunda örneklem/çalışma grubunun 100 ve altında öğretmenden oluştuğu görülmüştür. Tez çalışmalarının çoğunda verilerin tek bir ilde çalışan coğrafya öğretmenlerinden toplandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Coğrafya Öğretmeni, Coğrafya Eğitimi, Coğrafya Öğretimi, Coğrafya Tezleri

Abstract

The purpose of this research is to analyze the postgraduate thesis done with geography teachers in Turkey. The research was applied in accordance with the survey model. The data were collected by document analysis method. The data were subjected to descriptive analysis. The research is limited to the works in Turkish language, conducted on geography teachers in Turkey, recorded in council of Higher Education thesis center with open access conducted between March 2020-August 2020. Within the framework of these limitations, a total of 80 theses, 12 of are PhD, 68 of which are at the master's level have been determined as the documents in which the research data are collected. Thesis were examined in terms of purpose, method, numerical and geographical size of the sample / study group and the data collection tools used. The data were applied to descriptive analysis with the data collection tool developed in Excel software by the researchers. According to the results of the research, most of the professional or personal characteristics of the geography teacher were examined in the theses. In the second, the geography course curriculum was determined as the research theme. Survey method was mostly used

¹ Uluslararası Coğrafya Eğitimi Sempozyumunda (IGES 2018) “Coğrafya Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Lisans Üstü Tezlerden (2000-2017) İçerik Analizi” ismi ile sunulan bildirinin verileri güncellenerek hazırlanmıştır.

² **Corresponding Author/Sorumlu Yazar.** Prof. Dr., Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, e-posta: adem.sezer@usak.edu.tr

³ Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, e-posta: mehmet.deniz@usak.edu.tr

Önerilen Atıf / Suggested Citation:

Sezer, A. & Deniz, M. (2021). Coğrafya Öğretmenleri İle Çalışılan Lisansüstü Tezlere İlişkin Betimsel Analiz. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 19-31

in thesis studies. Questionnaires were mostly used as a data collection tool in theses. It was observed that the sample / study group of most of the examined theses consisted of 100 or less teachers. In most of the thesis studies, it was concluded that the data were collected from geography teachers working in a province.

Key Word: Geography, Geography Teacher, Geography Education, Geography Teaching, Geography Thesis

1. GİRİŞ

Bir toplumun gelişmişliği o topluma ait örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yapılan eğitim öğretim faaliyetleri ile doğrudan ilgilidir. Eğitimin toplum üzerindeki etki düzeyini ise uygulanan programlar, kullanılan materyaller, eğitimin yönetim şekli ve öğretmenler gibi farklı faktörler belirler. Bu faktörler içerisinde öğretmen eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütücü olması hasbiyle diğerlerine nazaran etki düzeyi açısından biraz daha öne çıkmaktadır. Çünkü öğretmenler hedef kitle ile yani öğrenciler ile doğrudan etkileşim halindedirler. Dolayısıyla diğer faktörlerin başarılı olmasında da öğretmenin rolü bulunmaktadır.

Öğretmenliği bir meslek olarak düşündüğümüzde meslek mensubu olan bireyin sahip olması gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler “öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri” olarak adlandırılmaktadır. Bu genel çerçevenin altında her branşın kendine özgü yönlerini de içine alan “özel alan yeterlikleri” de belirlenmiştir [Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2019]. Bu yeterlikler “alan bilgisi, alan eğitimi bilgisi, tutum ve değerler” alanlarından oluşmaktadır. Sayılan bu yeterliklere sahip olması beklenen öğretmenin öncelikle öğretmenlik mesleğine ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırıldığı eğitimi almış olması gerekmektedir. Türkiye’de öğretmen olmanın şartları bellidir. Üniversitelerin ilgili lisans programlarından mezun olmak ya da lisans mezunu olduktan sonra yine üniversitelerce verilen ve MEB tarafından kabul edilen öğretmenlik sertifika programlarını (pedagojik formasyon olarak adlandırılan programlar) başarı ile tamamlamış olmak ve yine MEB ‘in yapmış olduğu sınavlardan başarılı olmaktır. Bu süreç bir anlamda öğretmen adayları için hizmet öncesi eğitim olarak adlandırılır. Bu süreçte alınan eğitim iyi bir öğretmen yetiştirme açısından önemlidir. Çünkü bu süreçte alınan eğitim adayın öğretmen olduğunda mesleğini icra etmede ne kadar yeterli olabileceğini belirleyecektir.

Meslek mensubu olunduktan sonraki süreçte öğretmenden beklenen, ilerleyen zaman içerisinde, değişen ve yenilenen şartlara uygun olarak kendini geliştirmesidir. Burada sağlanacak gelişim, eğitim- öğretim faaliyetinin bütünü açısından önemlidir. Çünkü öğretmen, eğitim öğretim faaliyetinde icracı durumundadır ve faaliyetin ana eksenini oluşturmaktadır. Öğrenciyle birebir temas eden, veliyle görüşen, programı uygulayan, materyalleri geliştiren ve kullanan, yönetimle etkileşim halinde olan öğretmendir. Dolayısıyla öğretmenin hizmet öncesi eğitimde ne kazandığı kadar, hizmet içinde de pozisyonunun ve gelişiminin ne olduğu önemlidir. Bu önem, hem mesleği icra ederken sahip olması gereken öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri hem özel alan yeterlikleri hem de eğitim öğretim faaliyetlerinin diğer boyutlarının durumunun ne olduğunun bilinmesi açısından kaynaklanmaktadır.

Eğitim öğretim faaliyetlerinin girdileri, süreci ve çıktıları faaliyetin yeterliliğinin sağlanıp sağlanmadığının değerlendirilmesi yapılmalıdır. Bu değerlendirmeler farklı şekillerde yapılabilir. Bunlardan biri de bu eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütücüsü olan öğretmenleri gözlemek veya onlara bunu sormaktır. Bu değerlendirmeyi resmi kurumlar (MEB) belirli şartlar altında kendine özgü kuralları içerisinde yapmaktadır. Resmi değerlendirmenin dışında bilimsel çalışmalar yoluyla elde edilen bilgiler de eğitim-öğretim faaliyetlerinin bütün boyutları ile değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Özellikle öğretmenlerle yapılan çalışmalar hem öğretmenin birey olarak kendisi hem meslek mensubu olarak öğretmen hem de eğitim-öğretim faaliyetlerinin diğer boyutları hakkında bilgiler verir. Bu bilgilerin çoğu bütünün küçük parçalarına odaklanmıştır. Bunların bir araya getirilerek incelenmesi ve yapılan araştırmaların hangi boyutlarda olduğunun bilinmesi hem bu bilgilere ihtiyaç duyanlara hem de bu alanda çalışma yapacaklara büyük katkı sağlayacaktır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarının hangi

yöne doğru gitmesi konusunda diğer araştırmacılara fikir verecek olması açısından da değerlidir. Bu kapsamda yapılan araştırmanın amacı Türkiye’de coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının analiz edilmesidir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1-Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının amaçlarına göre dağılımı nasıldır?

2-Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının kullanılan yöntemlere göre dağılımı nasıldır?

3-Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının örneklem/çalışma grubunun sayısal büyüklüğüne göre dağılımı nasıldır?

4-Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının örneklem/çalışma grubunun coğrafi büyüklüğüne göre dağılımı nasıldır?

5-Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tez çalışmalarının veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

Araştırma tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz bir konu üzerinde yapılan birbirinden bağımsız nitel ve nicel çalışmaların ele alınıp bu çalışmaların eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistematik süreçtir (Çalık ve Sözbilir, 2014: 34). İncelenen dokümanların yıl ve düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Dokümanların Yıl ve Düzeylerine İlişkin Bilgiler

Yıl Düzyey	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
YL	4	2	2	2	2	4	3	9	6	2	2	3	3	3	2	5	14	68
DR	2	1	-	-	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	-	-	-	12
Toplam	6	3	2	2	3	5	4	10	7	2	3	4	4	4	2	5	14	80

Yüksek lisans Tezi: YL Doktora Tezi: DR

Araştırmada 68 yüksek lisans 12 doktora tezi olmak üzere toplam 80 lisansüstü doküman incelenmiştir. Tezlerin araştırmaya dahil edilmesinde YÖK tez kataloğuna kayıtlı ve izinli olması esas alınmıştır. Coğrafya öğretmenleri ile yapılmış ilk tez 2000 yılı kayıtlı olmasına rağmen bu teze ilişkin erişim izni olmadığı için araştırmaya dahil edilememiştir.

2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

YÖK tez kataloğunda “coğrafya öğretmeni” “coğrafya öğretimi” “coğrafya eğitimi” “coğrafya” anahtar kelimeleri ile tarama yapılmıştır. Ulaşılan tezler arasında örnekleme ya da çalışma grubu içerisinde coğrafya öğretmeni olan ve izni olan tezler indirilerek kaydedilmiştir. Araştırma verilerini toplamak için Sezer ve Şanlı (2019) tarafından geliştirilen form araştırma sorularına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Forma, tezin yapıldığı yıl, düzey (YL-DR), tez adı, amacı, konusu, soru, yöntem, örneklem/çalışma grubu büyüklüğü, veri toplanan il sayısı, veri toplanan ilin/illerin adı, veri toplama aracı ile ilgili bilgilerin yazılabileceği şekilde verilmiştir.

Verilerin forma işlenmesi sürecinde araştırmacılar birbirlerinden bağımsız olarak tezleri okumuşlar ve belirlenen kategorilerde forma verileri girmişlerdir. Daha sonra iki form karşılaştırılmış, benzer ve farklılıklar tespit edilmiştir. Araştırmacılar arasındaki görüş

ayrılıkları tartışılarak üzerinde uzlaşa sağlanmıştır. Veri analizi sürecinde izlenen süreç bir örnekle şöyle açıklanabilir;

İncelenen bir yüksek lisans tezinde amaç “*Bu araştırmanın amacı, liselerde coğrafya öğretiminde coğrafi düşünme becerilerinin ne düzeyde kazandırıldığını araştırmaktır.*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaç cümlesinde araştırılan konu “coğrafi düşünme becerileri”; konu ile ilişkili soru ise “kazandırılma düzeyi” olarak belirlenmiştir. Daha sonra araştırılan konular ve ilişkili sorular kendi aralarında benzerliklerine göre oluşturulan temalar altında toplanmıştır.

2.2. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırma sürecinde veri analizinin güvenilirliğini sağlamak üzere, araştırmacılar tarafından araştırmalar ayrı ayrı kodlanmıştır. Görüş birlikleri ve ayrılıkları tespit edilerek Miles ve Huberman (1994)’ın kodlayıcılar arasındaki tutarlık katsayısı.90 bulunmuştur. Araştırmada güvenilirliğin artırılmasına yönelik dokümanların incelenmesi ile elde edilen veriler, bulgular bölümünde açık olarak verilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca araştırma süreci yöntem bölümünde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Araştırma dokümanları ve analiz kayıtları ileride teyit gerektirmesi ihtimaline karşılık saklanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin amaçlarına ilişkin bulgular

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin amaçlarına ilişkin bulgular iki kategoride analiz edilmiştir. Bunlardan birincisi araştırılan konu, ikincisi ise araştırılan konu ile ilişkili sorudur. Yapılan incelemede 80 tezde 58 farklı konunun 57 farklı ilişkili soru ile çalışıldığı görülmüştür. Konular kendi aralarında benzerlikleri dikkate alınarak ayrı ayrı temalar altında toplanmıştır. Buna göre 10 farklı tema oluşmuştur. Temalar öğretmen, program, konu, genel, değerler, beceriler, yöntemler/etkinlikler, materyaller ve zümre olarak isimlendirilmiştir. Konular daha çok öğretmen ve program teması altında yer almıştır. Her bir temaya ilişkin konular ve ilişkili sorular aşağıda sırasıyla verilmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerde “öğretmen” teması altında birleştirilen araştırma amaçlarına (konuları ve ilişkili sorulara) ait bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Öğretmen” Teması Altında Toplanan Araştırma Amaçları (Konuları ve İlişkili Soruları)

Tema	Konu	İlişkili soru
Öğretmen	Öğretim materyalleri	Kullanma durumları (3)
	Bilişim teknolojileri	
	Ders dışı etkinlik	
	Öğretim yapma	Yeterlik (3)
	Ölçme değerlendirme yapabilme	
	Toprak ve bitki örtüsü bilgisi	
	Çevre ve toplum ünitesi bilgisi	Düzyel belirleme (5)
	Mekân ve yurttaşlık bilinci	
	Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi	
	Yapılandırmacı yöntemler kullanma	Algı ve uygulamaları (3)
	Proje hazırlama ve yönetme bilgisi	
	Yapılandırmacı eğitim	
	Sınıf yönetimi	Bilgi ve uygulanmaları (2)
	Açık uçlu sorular	
	Portfolyo	
Coğrafi beceriler	Bilgi ve kullanım düzeyleri	
Bilgisayar ve bilgisayarlı teknolojiler		
Öğretmenlik tutumu		Karşılaştırma (diğer branş öğretmenleri)

Sürece dayalı ölçme değerlendirme	Tutumları
Harita becerisi	Kazandırma isteği
Coğrafya öğretimi	Kullandığı Yöntem
Hizmet içi eğitim	İhtiyaç analizi
Yer adları	Düşünceleri
Öğretmen (5)	Akademik ve yönetsel hedefleri
	Bilgiye erişim yolları
	Girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri
	Profil, mesleki sıkıntı ve talep
	Öğrencilere göre beden dili(*)

Öğretmen teması altında 24 farklı konu çalışılmıştır. Bu çalışmaların beşinde doğrudan öğretmenin kendisi çalışmalara konu olmuştur. Diğer 23 konu birer defa çalışılmıştır. Öğretmen konulu tezlerin 4'ünde öğretmenlerin kendisi yine öğretmenlere sorulurken bir araştırmada (*) öğretmenlerin kullandıkları beden dilleri öğrencilere sorulmuştur. İlişkili sorulara bakıldığında konuların 17 farklı şekilde sorgulandığı görülmüştür. En fazla konuya ilişkin “düzey belirleme” yi (5) amaçlayan çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin çalışılan konuya ilişkin “kullanma durumları”, “yeterlilikleri”, “algıları ve uygulamaları” nı belirlemeyi amaçlayan 3'er çalışma yapıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin araştırma konusuna ilişkin “bilgi ve uygulamaları” nı belirlemeyi amaçlayan 2 çalışma yapılmıştır. Diğer ilişkili sorular ise birer defa olmak üzere “akademik ve yönetsel hedefleri”, “bilgiye erişim yolları”, “girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri”, “Profilleri, mesleki sıkıntıları ve talepleri” öğretmen konusuna ilişkin yapılan sorgulamalardır.

İncelenen lisansüstü tezlerde “program” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Program” Teması Altında Toplanan Araştırma Amaçları (Konuları ve İlişkili Soruları)

Tema	Konu	İlişkili Soru
Program	Program (5)	Eksik tarafları ve çözüm önerileri
		Geliştirmeye yönelik görüş, öneri
	Program 9. sınıf (7)	Karşılaştırma; ülke (3) Almanya, İngiltere, Gürcistan ve eski-yeni (2)
		Yaşanan sorunlar
		Uygulanabilirlik (6)
		Program 9. sınıf doğal sistemler kazanımları
Genel amaçlar	Ulaşılma düzeyi (3)	

Program teması altında beş farklı konuda 16 tez çalışması yapılmıştır. 14 tezin konusunda doğrudan “program” ismi geçmektedir. Beş tezde program bütün olarak çalışılırken, yedi tez çalışmasında 9. sınıf programı, bir tez çalışmasında ise 10. sınıf programı ayrı olarak çalışılmıştır. 9. sınıf programını çalışılan tezlerden birinde sınıf düzeyinin doğal sistemler öğrenme alanı kazanımlarına ulaşılma düzeyi araştırılmıştır. İki tez çalışmasında ise coğrafya dersinin “genel amaçları” çalışmaya konu olmuştur. Konusu genel amaçlar olan tez çalışması 2005 öncesi tarihli tezlerdir. 2005 sonrası dönemde dersin amaçları yerine kazanımlar bütün olarak Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Konulara ilişkin sorulara bakıldığında en çok uygulanabilirlik (6) araştırılmıştır. İki eski-yeni programların karşılaştırılması, üçü ülkeler arasında yapılan “karşılaştırma çalışmaları”

toplamda beş kez yapılmıştır. Program kazanımlarına ve genel amaçlara “ulaşılma düzeyi” üç araştırmada sorgulanmıştır. Diğer sorular birer kez olacak şekilde programın “eksik tarafları ve çözüm önerileri”, programda “yaşanan sorunlar” ve geliştirmeye yönelik görüş-öneriler ” olarak ifade edilmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerde “konu” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Konu” Teması Altında Toplanan Araştırma Amaçları (Konuları ve İlişkili Soruları)

Tema	Konu	İlişkili Soru
Konu	Doğal afetler	Yöntemler/materyaller
	Göç	
	Atıklar	
	Çevre	Aktif öğretim yöntemlerinin etkililiği
	Siyasi coğrafya	Öğrencilerin başarı tutum zorluk derecesi
	İklim	Kavram yanılgıları
	9. sınıf coğrafya	Kavram haritası kullanmaya uygunluğu
	Türkiye’nin jeopolitik önemini	Coğrafya dersinin etkisi

İncelenen dokümanlardan sekiz tez çalışmasında bir konu ya da konular araştırmanın konusu olarak belirlendiği için bu grubun teması “konu” olarak belirlenmiştir. Bu konuların üçünde ilgili konunun (doğal afetler, göç, atıklar) öğretiminde kullanılan yöntem/materyaller sorgulanmıştır. “Çevre” konusunun ilişkili sorusu aktif öğretim yönteminin etkililiği; “siyasi coğrafya” konusunun ilişkili sorusu “öğrencilerin başarıları ve zorluk derecesi”; “İklim” konusunun ilişkili sorusu “kavram yanılgıları”dır. “9. Sınıf coğrafya” konuları “Kavram haritası kullanmaya uygunluğu” açısından araştırılması amaçlanmıştır. “Türkiye’nin jeopolitik önemini” konusunda “coğrafya dersinin etkisine” bakılmıştır.

İncelenen lisansüstü tezlerde “genel” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Genel” Teması Altında Toplanan Araştırma Amaçları (Konuları ve İlişkili Soruları)

Tema	Konu	İlişkili Soru
Genel	Coğrafya eğitimi/öğretimi (6)	Karşılaştırma (okul türlerine göre)
		Değerlendirme
		Sorunlar (3)
		Yöntem ve tekniklerin etkisi
	YGS ve LYS coğrafya soruları	Program ile uyumu

“Coğrafya eğitimi/öğretimi” ile “YGS ve LYS coğrafya soruları” genel teması altında birleştirilmiştir. Genel temasında “coğrafya eğitimi/öğretimi” nin konu edildiği altı tez çalışmasının üçünde “sorunlar” belirlenmeye çalışılırken, diğer üçünde “karşılaştırma (okul türlerine göre)”, “değerlendirme” ve “yöntem ve tekniklerin etkisi” çalışılmıştır.

İncelenen lisansüstü tezlerde “yöntem ve etkinlikler” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Yöntem Ve Etkinlikler” Teması Altında Toplanan Araştırma Konuları ve İlişkili Soruları

Tema	Konu	İlişkili Soru
	Ev ödevi	Düşünce, uygulamalar, sorunlar

Yöntem etkinlikler ve etkinlikler	Yakın çevre coğrafyasının öğretimi	
	Yer temelli öğretim	Kullanılan etkinlikler ve sorunlar
	Eğlenceli coğrafya bilgileri	Kullanılmasının yararları ve sorunlar
	Durumlu öğrenme modeli	Uygulanabilirlik
	Ders dışı etkinlik	Etkileri

Yöntem etkinlikler teması altında altı farklı konu yer almıştır. “Ev ödevi” ve “Yakın çevre coğrafyasının öğretimi” konularında ilişkili soru “düşünce, uygulamalar, sorunlar”, “yer temelli öğretim” konusunda ilişkili soru “kullanılan etkinlikler ve sorunlar”, “eğlenceli coğrafya bilgileri” konusunda ilişkili soru “kullanılmasının yararları ve sorunlar” şeklinde organize edildiği görülmüştür. İlk dört konuda dikkati çeken husus “sorunlar” ifadesinin yer almasıdır. Diğer iki konudan “durumlu öğrenme modeli” konusunda “uygulanabilirlik”, “ders dışı etkinlik” konusunda ise “etkileri” ilişkili soru olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerde “materyaller” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Materyaller” Teması Altında Toplanan Araştırma Konuları ve İlişkili Soruları

Tema	Konu	İlişkili Soru
Materyaller	Ders kitabı 10. sınıf	Uygunluk (2)
	Ders kitabı 9. sınıf (2)	Karşılaştırma (Almanya)
	Ders kitabı	Yeterli (Kavram haritaları)
	Tematik haritalar (2)	İhtiyaç analizi (2)
	Bilişim teknolojileri	Öğrenmeye etkileri

Materyaller teması altında “ders kitabı”, “tematik haritalar” ve “bilişim teknolojileri” konuları toplanmıştır. Ders kitapları, ikisi 9. sınıf, biri 10. sınıf düzeyi olmak üzere toplam 4 defa tez çalışmalarına konu olmuştur. İlişkili sorulara baktığımızda ikişer defa “uygunluk” ve “ihtiyaç analizi” belirleme çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. Diğer ilişkili sorulara bakıldığında “karşılaştırma (Almanya)” yapıldığı, “yeterlik (Kavram haritaları)” ve “öğrenmeye etkileri”nin belirlenmeye çalışıldığı görülmüştür.

İncelenen lisansüstü tezlerde “beceriler” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. İncelenen Lisansüstü Tezlerin “Beceriler” Teması Altında Toplanan Araştırma Konuları ve İlişkili Soruları

Tema	Konu	İlişkili Soru
Beceriler	Coğrafi düşünme	Kazandırılma düzeyi
	Değişim ve sürekliliği algılama	Algı ve uygulamalar
	Mekânsal planlama	Önemi, yöntem

Beceriler üç farklı (coğrafi düşünme, değişim ve sürekliliği algılama, mekânsal planlama) şekilde araştırmalara konu olmuştur. Bu araştırmalara konu olan beceriler “kazandırılma düzeyi”, “algı ve uygulamalar”, “önemi ve yöntem” ilişkili soruları ile çalışılmıştır.

İncelenen lisansüstü tezlerde “değerler” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Değerler Teması Altında Toplanan Araştırma Konuları ve İlişkili Soruları

Tema	Konu	İlişkili Soru
Değerler	Değerler eğitimi (2)	Mevcut durum, yöntem ve materyaller, öneriler
	Vatan sevgisi ve yurttaşlık bilinci	Öğretmen uygulamaları
	Milli bilinç	Coğrafya dersinin etkisi (2)

Dört farklı tezde değerler araştırmalara konu olmuştur. Bunlardan ikisinde “değerler eğitimi” araştırma konusunu oluştururken, birinde “milli bilinç”, diğerinde ise “vatan sevgisi ve yurttaşlık bilinci” değer olarak araştırmanın konusu olmuştur. Bunlardan son ikisinde “coğrafya dersinin etkisi” belirlenmeye çalışılırken diğer ikisinde “mevcut durum, yöntem ve materyaller, öneriler” ve “öğretmen uygulamaları” ilişkili sorularının kullanıldığı belirlenmiştir.

İncelenen lisansüstü tezlerde “zümre” teması altında birleştirilen araştırma konuları ve ilişkili sorulara ait bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Zümre Teması Altında Toplanan Araştırma Konuları ve İlişkili Soruları

Tema	Konu	İlişkili Soru
Zümre	Zümre öğretmenler kurulu	Düşünceler
	Zümreler arası işbirliği	İnanç ve uygulamalar

İncelenen tezlerin ikisi “zümre” teması altında birleştirilmiştir. Bu tezlerin birinde “zümre öğretmenler kurulu” diğerinde ise “zümreler arası iş birliği” araştırma konusu olmuştur. Bu konulara ilişkin sorular ise “düşünceler” ve “inanç ve uygulamalar” şeklinde organize edildiği görülmüştür.

1.1. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin yöntemlerine ilişkin bulgular

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin yöntemlerine ilişkin bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Yöntemlerine Göre Dağılımı

Yöntem	YL	DR	Toplam
Alan araştırması		1	1
Anket	2		2
Betimsel araştırma	6	1	7
Betimsel tarama	1		1
Durum araştırması	1		1
İlişkisel tarama	2		2
Karma	5	3	8
Nitel	5	1	6
Nitel Durum	2		2
Olgu bilim	1		1
Sıralı zamanlı karma	1		1
Tarama/Survey	35	5	40
Yatay araştırma		1	1
Belirtilmemiş	6		6
Toplam	68	12	80

İncelenen 80 lisansüstü tezin 40’inde “tarama/Survey” yöntemi kullanılmıştır. 8 tez de “karma” yöntem kullanıldığı ifade edilmiştir. 7 tez de “betimsel” yöntem kullanıldığı yazılmıştır. 6 tezin yöntemi “nitel” olarak belirtilmiştir. İncelenen 6 lisansüstü tezin yöntemi ise belirtilmemiştir.

Bunların dışında anket, ilişkisel tarama ve nitel durum 2 şer defa yöntem olarak yazılmıştır. Alan araştırması, betimsel tarama, durum çalışması, olgu bilim, sıralı zamanlı karma, yatay araştırma birer tezde araştırma yöntemi olarak belirtilmiştir.

3.3. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubunun sayısal büyüklüğüne ilişkin bulgular

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubunun sayısal büyüklüğüne ilişkin bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Örneklem/Çalışma Grubunun Sayısal Büyüklüğü

Sayı	YL	DR	Toplam
< 100	55	4	59
101-200	10	1	11
201-300	1	1	2
301-400		2	2
401-500		2	2
500 <	2	2	4
Toplam	68	12	80

İncelenen 80 tezde toplam 9546 coğrafya öğretmenine ulaşılmıştır. Tezlerin örneklemine/çalışma grubuna dâhil edilen öğretmen sayıları farklılık arz etmektedir. Bu farklılık tezlerin yöntemleri ile ilişkilidir. Örneklem/çalışma grubu büyüklüğü en düşük 5, en yüksek 1409’dur. Bir fikir vermesi açısından örneklem/çalışma grubu sayıları 100 ve katları olacak şekilde gruplandırıldığında 4’ü doktora düzeyinde olmak üzere toplam 59 tezin örneklem/çalışma grubu büyüklüğü 100 ya da daha az öğretmenden oluşmaktadır. 11 tezin örneklem/çalışma grubu büyüklüğü 101-200 arasındadır. 4 tezin örneklem/çalışma grubu büyüklüğü ise 500’ün üzerindedir. 301-400 ve 401-500 arasında örneklem/çalışma grubu büyüklüğünde 2’şer tez yapılmıştır.

3.4. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubunun coğrafi büyüklüğüne ilişkin bulgular.

Coğrafi büyüklükten kastedilen lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubuna dahil edilen öğretmenlerin kaç farklı ilden seçildiğidir. Coğrafi büyüklük için önce her tez çalışmalarında örneklem/çalışma grubuna alınan öğretmenlerin kaç farklı ilden seçildiğine bakılmış, daha sonra illerin kaç defa tez çalışmalarının örneklem/çalışma grubuna dahil edildiklerine bakılmıştır.

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubuna alınan öğretmenlerin kaç farklı ilden seçilmiş olduğuna ilişkin bulgular Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Örneklem/Çalışma Grubuna Alınan Öğretmenlerin Seçildiği İl Sayıları

Veri Toplanan İl Sayısı	YL	DR	Toplam
1	65	7	72
6	1		1
12	1		1
14		1	1
30		1	1
46		1	1
68		1	1
Belirtilmemiş	1	1	2
Toplam	68	12	80

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerde örneklem/çalışma grubunu oluşturan öğretmenler en düşük 1, en fazla 68 farklı ilden seçilmiştir. Tezlerin 7'si doktora düzeyinde olmak üzere toplam 72 tezin verisi tek bir ilde çalışan öğretmenlerden toplanmıştır. 2 tezte veri toplanan öğretmenlerin kaç farklı ilden seçildiği belirtilmemiştir.

3.5. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubuna dahil edilen öğretmenlerin hangi illerden ve kaç kez seçildiğine ilişkin bulgular

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerin örneklem/çalışma grubuna dahil edilen öğretmenlerin hangi illerden ve kaç kez seçildiğine ilişkin bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. İncelenen Lisansüstü Tezlerin Örneklem/Çalışma Grubundaki Coğrafya Öğretmenleri Hangi İllerden Kaç Kez Seçildiği

İller	Seçilme sıklığı
Ankara	25
İstanbul	15
Konya	9
Samsun	7
Erzurum	6
Antalya, Diyarbakır, Giresun, Trabzon, Yozgat	5
Balıkesir, Bursa, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, Mersin, İzmir, Kayseri, Kırklareli, Rize	4
Adana, Amasya, Artvin, Çanakkale, Denizli, Edirne, Elazığ, Kastamonu, Kırşehir, Malatya, Sinop, Van, Zonguldak, Karaman	3
Adıyaman, Afyon, Ağrı, Aydın, Bilecik, Bolu, Çankırı, Erzincan, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Muğla, Niğde, Ordu, Sakarya, Tekirdağ, Tokat, Batman, Iğdır, Yalova, Kilis, Düzce	2
Burdur, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Mardin, Nevşehir, Tunceli, Uşak, Aksaray, Bayburt, Kırıkkale, Ardahan, Osmaniye	1
Bingöl, Bitlis, Muş, Siirt, Şırnak, Bartın	-

İncelenen lisansüstü tezlerden 25'inde Ankara'da çalışan öğretmenlerden veri toplanmıştır. Bu çalışmaların 4'ünde Ankara'da çalışan öğretmenlerin yanında başka illerde çalışan öğretmenlerden de veri toplanırken, 21 tezte örneklem/çalışma grubunu sadece Ankara'daki öğretmenler oluşturmuştur. İstanbul'daki coğrafya öğretmenleri 15 lisansüstü tezin örneklem/çalışma grubuna dahil edilmişlerdir. Konya'daki coğrafya öğretmenleri 9, Samsun'daki coğrafya öğretmenleri 7, Erzurum'daki coğrafya öğretmenleri ise 6 lisansüstü teze veri sağlamışlardır. Bingöl, Bitlis, Muş, Siirt, Şırnak ve Bartın illerinde çalışan öğretmenlere lisansüstü tez çalışmalarında veri toplamak için hiç başvurulmamıştır.

3.6. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bulgular

Coğrafya öğretmenleri ile yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bulgular tablo 15'de verilmiştir

Tablo 15. İncelenen Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Araçları

Düzyer	Veri toplama aracı sayısı			Veri toplama araçları						
	1	2	3	Belirtilmiş	Anket	Görüşme / Mülakat	Ölçek	Envanter	Bilgi testi	Soru formu
YL	53	14		1	47	19	7	1	1	2
DR	8	3	1		10	1	1			
Toplam	61	17	1	1	57	20	8	1	1	2

İncelenen lisansüstü tezlerde bir tezde 3 farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. 8'i doktora tezi olmak üzere toplam 61 tezde tek veri toplama aracı kullanılmıştır. 17 tezde ise iki farklı veri toplama aracı kullanıldığı tespit edilmiştir. En çok kullanılan veri toplama aracının anket olduğu görülmüştür. 57 tezde anketler veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. 20 tezde görüşme/mülakat veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. 8 tezde ise veri toplamak için ölçekler kullanılmıştır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada coğrafya öğretmenleri ile çalışılmış ilki 2003 yılında sonuncusu 2020 yılında yapılmış, 12'si doktora düzeyinde toplam 80 lisansüstü tez betimsel analize tabi tutulmuştur. 80 tezde 58 farklı konunun 57 farklı ilişkili soru ile çalışıldığı görülmüştür. 58 farklı konu 10 farklı tema altında toplanmıştır. Temalar “öğretmen, program, konu, genel, değerler, beceriler, yöntemler/etkinlikler, materyaller ve zümre” olarak isimlendirilmiştir.

İncelenen tezlerde en çok öğretmenin kendisi çalışmaların konusu olmuştur. İncelenen tezlerde öğretmenlerin 24 farklı yönü, 17 farklı soru ile araştırılmıştır. Konu ve ilişkili soru çeşitliliği dikkate alındığında öğretmenlerin mesleki ve kişisel özelliklerinin farklı boyutları ile araştırılmış oldukları söylenebilir. Konuları öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri (MEB, 2017) ile ilişkilendirdiğimizde meslek bilgisi alanında “alan bilgisi ve alan eğitimi bilgisi” ile ilgili çalışmalar yapıldığı fakat mevzuat bilgisi ile ilgili çalışmalar olmadığı görülmüştür. Sezer ve Şanlı (2019)'nın coğrafya öğretmen adayları ile yapılan çalışmaları incelendiği araştırmada da mevzuat bilgisi boyutu ile ilgili çalışmalar yapılmadığı görülmüştür.

Araştırmaların amaçlarına bakıldığında ikinci en çok araştırılan konu CDÖP dir. İki genel amaçlar şeklinde ifade edilmiş toplam 16 tezde CDÖP çalışılmıştır. Programa ilişkin tez çalışmalarının yapılmış olması olumlu bir durumdur. Program, coğrafya eğitim-öğretiminin önemli bir parçasıdır. Eğitim-öğretim faaliyetinin yürütücüsü olan öğretmenler ile programın uygulanabilirlik yönünün sorgulanması, eski-yeni programlar ve ülkeler arasında karşılaştırmalarının yapılması özellikle gelecek dönemlerde programın yeniden yapılması ya da revize edilmesi durumunda faydalı olacağı söylenebilir. Programla ilgili çalışmalarda dikkati çeken bir husus programın geneline ilişkin 5 tez çalışma yapılırken, 9. Sınıf programının 8 farklı tez çalışmasına konu olmuş olmasıdır. Bu durum 2005 yılında yenilenmiş CDÖP'nin uygulamaya geçmesiyle birlikte araştırmacıların birbirinden habersiz olarak çalışmaları yapmış olabilecekleri ihtimali ile açıklanabilir. 11 ve 12. sınıf düzeyinde program çalışmasının yapılmamış olması da bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Tez çalışmalarında en çok tarama yöntemi kullanılmıştır. Yöntem araştırmanın amacı ile ilgilidir. Araştırmalarda daha çok var olan bir durum ortaya konmaya çalışıldığı için tarama yöntemlerinin çok sık kullanılmasını gerektirmektedir. Araştırmalarda kullanılan yöntemler dikkate alındığında çalışmaların daha çok nicel desende oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçları bu yönü ile Üstündağ (2013), Akaydın ve Çeçen (2015), Sezer, vd., (2019), Sezer ve Şanlı (2019), Eryılmaz ve Deniz (2019)'in çalışmalarının sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Tezlerin Örneklemine/Çalışma grubuna dahil edilen öğretmen sayıları farklılık arz etmektedir. Bu farklılık tezlerin yöntemleri ile ilişkilidir. Örneklem/çalışma grubu büyüklüğü en düşük 5, en yüksek 1409'dur. Dördü doktora düzeyinde toplam 59 tez çalışmasının örneklem/çalışma grubu büyüklüğü 100 ya da daha azdır. Tarama yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmaların en önemli özelliği sonuçlarının genellenebilir olmasıdır. Bu nedenle örneklem/çalışma grubunun geniş olması önemsenmelidir. Coğrafya öğretmenleri ile yapılan tezlerde aksi bir durum söz konusudur.

İncelenen tezlerin 7'si doktora düzeyinde olmak üzere toplam 72 tezin verisi tek bir ilde çalışan öğretmenlerden toplanmıştır. Altı tezde veri toplanan öğretmenlerin görev yaptığı il sayısı 6 ile 68 arasında değişmektedir. Sahaya daha kolay ulaşabilmek düşüncesi neticesinde bu durumun ortaya çıktığı söylenebilir. Fakat veri toplanan sahanın coğrafi çeşitliliğinin fazla olması ulaşılan sonuçların genelleşebilmesi açısından önemlidir.

En çok Ankara ilinde çalışan öğretmenlerden veri toplanmıştır. 25 tez çalışmasında Ankara ilinde görev yapmakta olan coğrafya öğretmenlerinden veri toplanmıştır. 15 tez çalışmasında İstanbul ilinde, 9 tez çalışmasında ise Konya ilinde görev yapmakta olan coğrafya öğretmenlerinden veri toplanmıştır. Bingöl, Bitlis, Muş, Siirt, Şırnak, Bartın illerinden hiç veri toplanmamıştır. İllere ilişkin dağılışın coğrafya eğitimi alanında lisansüstü eğitim programı olan üniversitelerin bulunduğu illerle ilişkilendirilebilir. İncelenen tezlerde en çok veri toplanan illerin ortak özellikleri bu illerdeki Gazi, Marmara ve Necmettin Erbakan (Selçuk) Üniversitelerinde uzun süredir coğrafya eğitimi alanında lisansüstü programın aktif olmasıdır.

İncelenen tezlerin 61'inde tek veri toplama aracı kullanılmıştır. 17'sinde iki, 1'inde ise üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama araçlarından anket 57 tezde, görüşme/mülakat ise 10 tezde veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak araştırma kapsamında incelenen tezlerin çoğunda tarama modelinin kullanılmış olması, örneklem/çalışma grubu sayısının düşük olması, verilerin tek bir ilden ve bir tek veri toplama aracı kullanılarak toplanmış olması tezlerin sonuçlarının genellenebilme özelliği açısından zafiyet oluşturduğu şeklinde değerlendirilebilir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda verilerin toplanmasında araştırma sahasının, örneklem sayının ve veri toplama araçların geniş tutulması ortaya konacak olan sonuçların daha güçlü olmasını sağlayacaktır.

Coğrafya öğretmenlerinin kendilerinin tez çalışmalarına konu edilmiş olması önemlidir. Genel anlamda öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri çerçevesi ve özelde coğrafya öğretmeni yeterlikleri dikkate alınarak çalışmaların planlanması çalışmaların alana yapacağı katkıyı arttıracaktır.

Etik Beyan: Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederiz.

KAYNAKÇA

- Akaydın, Ş. & Çeçen, M. A. (2015). A content analysis on articles related to reading skills. *Education and Science*, 40(178), 183-198.
- Çalık, M. & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38.
- Eryılmaz, S. & Deniz, G. (2019). Türkiye'de programlama eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi: Bir betimsel analiz çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(4), 319-338.
- MEB (2019). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEY_Y_GENEL_YETERLYK_LERY.pdf (Erişim tarihi 25.10.2019)

- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: A source book*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Sezer, A. & Şanlı, C. (2019). *Türkiye’de coğrafya öğretmen adayları ile yapılan çalışmaların incelenmesi: Bir betimsel analiz çalışması*. II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi (UCEK 2019) Bildiriler Kitabı 3-5 Ekim 2019 içinde (ss. 306-317). Türkiye: Eskişehir.
- Sezer, A., İnel, Y., Gökalp, A. & Duman, A. (2019). *Sosyal bilgiler eğitimi alanında coğrafi kavramların öğretimine ilişkin çalışmaların incelenmesi*. II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi (UCEK 2019) Bildiriler Kitabı 3-5 Ekim 2019 içinde (ss. 206-218). Türkiye: Eskişehir.
- Üstündağ, D.A. (2013). Türkiye’de bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi alanındaki yüksek lisans tezlerinin araştırma eğilimleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 3(1), 55-71.